asszisztens segít, akik váltott műszakban vannak a házban. *Frau Schönnel* folytatott kötetlen beszélgetésünk során kiderült, hogy körülbelül egy évbe telt, amíg a szomszédok, utcabeliek megszokták, hogy kerekesszékben ülő emberek élnek a környezetükben, és ugyanúgy járnak bevásárolni, szórakozni, vagy éppen a vasárnapi istentiszteletre, mint ők. Németországban sem megy súrlódásmentesen ennek az „új" szemléletnek a terjesztése, a társadalmi integráció megvalósítása.

A kilenc napos tanulmányút szakmai programja intenzív, fárasztó, de egyben nagyon tanulságos is volt. Áttekinthettük a mozgásfogyatékos gyermekek és fiatalok ellátásának rendszerét, több színtér munkáját „saját szemünkkel" is láthattuk. Tapasztalhattuk, hogy ezen a szakterületen vannak intézmények, melyek nálunk is hasonlóan működnek, de vannak olyan intézmények, kezdeményezések, melyek számunkra újak, ennek ellenére nem elképzelhetetlenek. Ha nyitott szemmel járunk, kicsit körülnézünk külföldön is, talán sok felesleges munkától kímélhetjük meg magunkat, hiszen nem kell minden mellékutat és zsákutcát végigküszködnünk, amit már mások megtettek előttünk. Tanuljunk egymástól!

Végül az egész csoport nevében köszönetet kell mondanom a *Nordrhein-Westfalen-i Kultuszminisztériumnak*, mert anyagilag támogatták utunkat, valamint *Cornelius Buschnak*, aki nemcsak a szakmai program szervezésének nagy részét vállalta fel, hanem kulturális programokkal is gondoskodott arról, hogy hosszú ideig tudjunk beszélgetni németországi élményeinkről.

Márkus Eszter

Mozgásfogyatékos gyermekek iskolai integrációja Hollandiában

> A *Felzárkózás az Európai Felsőoktatáshoz Alap* támogatásával egy hónapig tanulmányúton tartózkodtam Hollandiában, ahol a mozgásfogyatékos tanulók általános iskolai nevelését, oktatását tanulmányoztam.

Hollandiában nagy hagyományai vannak a speciális oktatást, nevelést igénylő gyermekek szegregált ellátásának. Az ép értelmű mozgásfogyatékos gyermekek számára jelenleg 20 speciális iskola — ún. Mythylschool — működ-

dik az országban. Gyakori, hogy ezek más fogyatékosságú gyermekeket ellátó speciális iskolával közös szervezeti egységet alkotnak. A Mytylschool-hoz legtöbb esetben kapcsolódik a halmozottan sérült mozgásfogyatékos tanulók tagozata, az ún. Tyltylschool.

A mozgásfogyatékos gyermekek integrált nevelése — többnyire szülői kezdeményezésre — a 80-as évek elején indult el Hollandiában. 1985-től már dolgoznak utazótanárként gyógypedagógusok a befogadó iskolákban. 1990-ben jelent meg először egy olyan miniszteri körlevél, amely hivatalos ajánlás formájában javasolja az integráció kiterjesztését Hollandiában. Ezt követően kezdődött egy modellkísérlet, amelyben több intézmény vett részt:

— *Adriaanstichting Rehabilitációs Centrum,*
— *De Brug Mozgásfogyatékos Gyermekek Speciális Általános Iskolája,*
— *Pluspunt Általános Iskola.*

Az általuk létrehozott integrációs program bemutatásával célom, hogy betekintést nyújtsak abba a többprofilú intézményhálózat működésébe, mely alapja az ép értelmű mozgásfogyatékos gyermekek sikeres iskolai integrációjának Hollandiában.

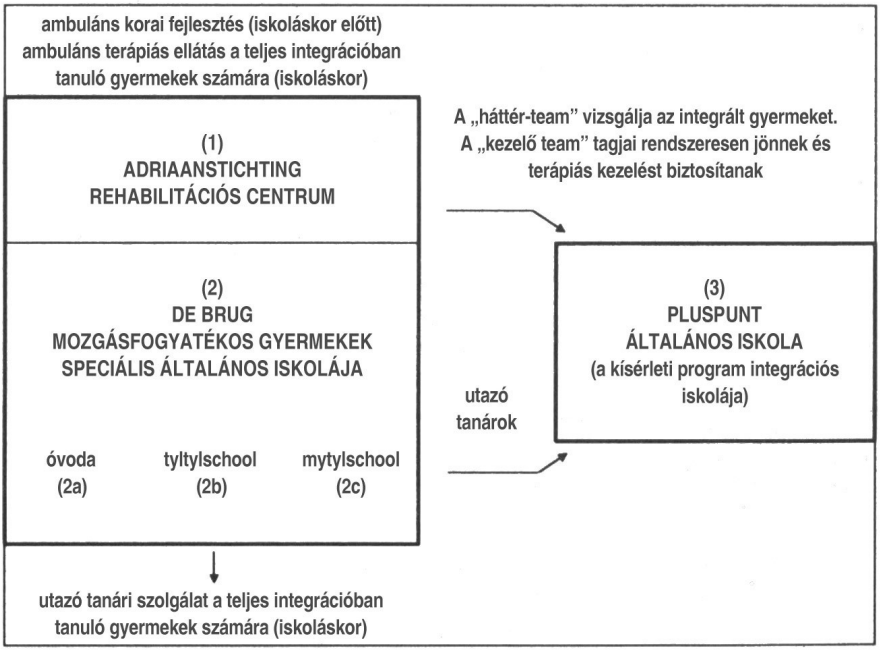

Az *Adriaanstichting Rehabilitációs Centrum* (1) és a *De Brug Mozgásfogyatékos Gyermekek Speciális Általános Iskolája* (2) azonos szervezeti egységben, egy épületen belül működik Rotterdamban

A *rehabilitációs centrum* munkája sokrétű:

— ambuláns korai ellátást biztosít a környéken élő mozgásfogyatékos gyermekeknek,
— fogadja a környező iskolákban spontán integrált gyermekeket (15 fő a különböző iskolákban),
— a De Brug speciális iskola tanulóinak mozgásterápiát és egyéb fejlesztést nyújt,
— a Pluspunt befogadó iskola mozgásfogyatékos tanulóinak terápiás kezelést és fejlesztést biztosít.

A rehabilitációs centrum 0-18 éves korig fogadja a gyermekeket. Ellátásuk érdekében orvosi, paramedikus és pszichoszociális képzettségű szakemberek team-munkában dolgoznak együtt. Ezen belül két alapvető munkacsoportot alakítottak ki, az ún. háttér-team-et és a kezelő team-et.

A *háttér-team tagjai* — szociális munkás, orthopedagógus (egyetemi végzettségű gyógypedagógus), pszichológus — megvizsgálják a gyermeket amikor az intézménybe kerül, s ők tesznek javaslatot a beiskolázásával kapcsolatban is. Ha a mozgásfogyatékosság mellett értelmi elmaradást is tapasztalnak a gyermeknél, a De Brug speciális iskola halmozottan sérült tagozatára (tyltylschool) (2a) irányítják, ha ép értelmű a gyermek, az integrált oktatási és nevelési körülményeket, vagy az épértelmű mozgásfogyatékosok iskoláját (mytylschool) (2b) javasolják.

A *kezelő team*-ben fizioterapeuta, ergoterapeuta, logopédus és terápiás asszisztens dolgozik. Ők azok a szakemberek, akik napi kapcsolatban vannak a gyermekekkel. Biztosítják a mozgásterápiát, a kommunikáció fejlesztését, az önellátásra nevelést. A team hetente megbeszéli a gyermek aktuális állapotát. A konzultálások időpontjáról tájékoztatják a szülőket és az osztálytanítót, utazótanárt, akik esetenként szintén jelen vannak ezeken a megbeszéléseken.

A *„De Brug”* speciális iskola mozgásfogyatékos tanulóknak. Részlegei és feladatai a következők:

— integrált óvodai részlege (2c) fogadja a terápiás centrumban és az iskolában dolgozók gyermekeit, valamint a centrumban korai ellátásban részesülő gyermekek közül azokat, akiknek családja ezt igényli,

— az épértelmű mozgássérült tanulókat 4-6 éves kortól 17-18 éves korig, általános és középszintű oktatásra,
— halmozottan sérült tanulók nevelése és oktatása,
— a teljes integráció keretében tanuló mozgásfogyatékos gyermekek felkutatása a környéken és támogatásuk utazótanári szolgáltatással,
— szakmai kapcsolat a *Pluspunt* befogadó általános iskolával (3), ahol a mythylschoolban tanító speciálpedagógusok utazótanárként segítik a mozgássérült gyermeket és az osztálytanítót.

Az úszás, ergoterápia, mozgásfejlesztés, logopédiai kezelés a gyermek iskolai órarendjének része. A terápiás asszisztens kíséri a gyermeket az iskolai részlegből a terápiás foglalkozásokra. Ezen túl nincs speciális tantárgy az iskolában. Az általános iskolai anyagot adaptálják az eltérő oktatási menetre és a tanulók állapotára. Egy korcsoporton belül a hasonló kórképű vagy mozgásállapotú gyermekek kerülnek azonos oktatási csoportba (osztályba), s ezen belül differenciál a tanár. A csoportok létszáma 6-13 fő. Pedagógus asszisztens segíti a tanulókat az önkiszolgálásban és a tanulási órán felmerülő technikai, fizikai problémák megoldásában.

A *Pluspunt Általános Iskola* Rotterdam új városrészében, lakótelepen épült. Egyik alternatív oktatási rendszer mellett sem kötelezte el magát. 1992-ben az iskola megnyitása előtt iskolatanács-ülésen — az iskolatanács 50 %-át az oktató tanárok, másik felét a szülők alkotják — a tagok úgy döntöttek, hogy mozgásfogyatékos gyermekek befogadását, integrált oktatását, nevelését, az ehhez szükséges feltételek megteremtését tűzik ki célul. Ennek megvalósítása érdekében vették fel a kapcsolatot az *Adriaanstichting Rehabilitációs Centrummal* és a *De Brug* speciális iskolával.

Az első tanév 200 ép mozgású és 20 mozgásfogyatékos tanulóval indult és csak az alsó négy évfolyamot töltötték fel. Az iskola folyamatosan bővül, teljes létszáma 500 fő lesz, ebből 40 mozgássérült. Az integrált tanulók többsége cerebrálparetikus, 6 gyermek kerekesszékben él.

A mozgásfogyatékos gyermekek elsősorban azok közül kerülnek ide, akik a rehabilitációs centrumban, közülük néhányan a *De Brug* iskola óvodai részlegébe jártak ép mozgású gyermekekkel együtt. Az eddig felvett gyermekek esetében a rehabilitációs centrumban működő háttér-team javasolta a beiskolázást. A team évente egyszeri kontrollvizsgálattal követi nyomon a gyermek fejlődését.

A kezelő team tagjai utazó terapeutaként a gyermeklétszámtól és az igényektől függően, meghatározott óraszámot töltenek az iskolában (például jelenleg két mozgásterapeuta dolgozik heti 10 órában). Ha a háttér-team úgy dönt, hogy

nem elég a helyi szolgáltatás a sikeres integrációhoz, további lehetőségeket biztosít a centrumban (pl. családterápiás gondozás).

Az optimális körülmények optimális szervezéséhez folyamatos segítséget nyújt a *De Brug* iskola a szegregált iskolarendszerben szerzett tapasztalataik átadásával, és konkrét oktatási segítséget az utazótanári szolgáltatással.

Az utazótanári megsegítés

Az integrációs modell tanulmányozásán belül külön figyelmet fordítottam az utazótanári ellátás körülményeire. Törvény szerint két évig adható minden befogadó iskolába kerülő gyermeknek és tanárának a speciális megsegítés. Ezen időszak alatt a gyermek is könnyebben beilleszkedik új környezetébe és a tanár is elsajátíthatja azokat a technikákat, melyekkel megoldhatja az integráció során felmerülő nehézségeket.

A két tanév eltelte után az integrációt vállaló osztálytanító és az utazótanár között továbbra is megmaradhat a szakmai kapcsolat, ha az osztálytanító konzultációs segítséget igényel.

Ez nem vonatkozik a progrediáló kórformából eredően mozgásfogyatékos tanulókra. Számukra az iskoláskor végéig biztosított a speciális segítség, mert mozgásállapotuk változásával újabb problémák merülhetnek fel az oktatás, nevelés során.

Az utazó gyógypedagógus több éves speciális iskolai tapasztalattal rendelkezik. Az utazótanár esetenként bemutató órákat is tart egy-egy konkrét probléma megoldására, például hogyan lehet differenciált feladatokkal a testnevelés órába bevonni a mozgásfogyatékos gyermeket. Az osztálytanítóval megbeszéli, hogy egy mozgásprobléma mennyiben lehet hatással a tanulmányokra.

A segítés másik formája, hogy egy-egy tanítási órára az osztály néhány tanulójából kiscsoportot szervez és ugyanazt az anyagot végzik el, amit a többiek az osztályban, csak — 3-4 fővel — individuálisabb formában. A kiscsoport összetétele aktuálisan változik, attól függően, hogy az adott anyagrész kinek megy a legnehezebben. Előfordulhat, hogy az osztályba járó három mozgássérült gyermek közül csak kettő megy kiscsoportos foglalkozásra két ép mozgású társsal.

A *Pluspuntban* a terápiás foglalkozásokon kívül nincs egyéb tantárgy, vagy emelt óraszám a fogyatékos tanulók órarendjében.

A háttér-team heti konzultációit az iskolában szervezi, s ezen jelen van az osztálytanító, az utazótanár és esetenként a szülő is.

A bemutatott modell egyedi Hollandiában. Rotterdamban és az ország más területein egy-egy mozgássérült gyermekkel létrejött helyi kezdeményezéssel együtt is jóval kisebb azoknak a tanulóknak a száma, akik integrált oktatási keretek között végzik az általános iskolát, mint a speciális iskolába járóké. Felmerül a kérdés: ha már a 80-as évek elején is voltak helyi integrációs kezdeményezések, miért nem terjedt el nagyobb mértékben a mozgásfogyatékos gyermekek integrált oktatása és nevelése Hollandiában? Szülőkkel és pedagógusokkal történt beszélgetés alapján ennek két lehetséges okát találtam.

Első okként említhető, hogy a szegregált iskolarendszer behálózza az egész országot. A családban nevelkedő mozgássérült gyermeknek nem kell a speciális iskolai ellátáshoz bentlakóvá válni, mert az iskolabusz-szolgálat (ingyenes juttatás) segítségével reggelente eljut az iskolába és este haza. (Integrált iskolai ellátás esetében a szülő gondoskodik a gyermek szállításáról.)

Másrészt az iskola keretein kívül, társadalmi szinten olyan mértékű a fogyatékosság-fogyatékosok elfogadása, hogy a lehető legkevésbé érzi a mozgássérült gyermek és családja a kirekesztettséget (a középületek számukra is megközelíthetők, a vonatokra a legkisebb pályaudvaron is emelő vagy rámpa segítségével fel lehet szállni, a számukra fenntartott parkolóhelyeket a többi autós tiszteletben tartja stb.). Nem érzik úgy a szülők, hogy mozgássérült gyermekük számára az iskolai integráció biztosítja a befogadást.

Összességében azt mondhatjuk, hogy a mozgásfogyatékos gyermekek integrált keretek közötti oktatása Hollandiában egy választható lehetőség, ami igény esetén bárki számára elérhető, általában nem jobb és nem rosszabb feltételekkel, mint a speciális általános iskolai ellátás.

A hollandiai általános iskolai viszonyok nem minden szempontból vethetők össze a hazai oktatási körülményekkel. Annyi azonban bizonyos, hogy a sikeres iskolai integrációt elősegítő különböző intézmények szervezett együttműködése példaértékű lehet azok számára, akik orvosként, osztálytanítóként, gyógypedagógusként, pszichológusként az integrált mozgássérült gyermekek ellátásában részt vesznek, különös tekintettel a kis számú, de nagy múltú speciális iskolákkal való kapcsolatra.

Magyarországon a speciális iskolahálózat hiánya miatt mozgásfogyatékos tanulók befogadása az általános iskolába nemcsak a demokratikus jog érvényesítése, lényege nemcsak a választás lehetőségében rejlik, hanem a legtöbb, vidéken élő gyermek számára a családban, a lakókörnyezetben maradás lehetősége az őket illető speciális szükségletek biztosításával. A jelenlegi magyar

társadalmi viszonyok között a fogyatékos gyermekek integrált intézményes nevelésének, oktatásának egy másik feladata is van: segíteni társadalmi szintű elfogadásukat.

Szabó Ildikó

HÍREK — INFORMÁCIÓK

A SIPE nemzetközi kollokviuma Budapesten

Budapest, 1995. október 5-8.

(A Nemzetközi Kifejezéspatológiai Társaság megalakulásának 35. évfordulója alkalmából)

A Magyar Pszichiátriai Társaság Kifejezéspatológiai és Művészetterápiás Szekciója 1995. október 5-6-7-én a Műcsarnokban és 8-án Miskolcon kollokviumot rendez.

A gyermekrajz jelentősége. Felnőtt és gyermekrajzok kapcsolata (fejlődéslélektani, biográfiai, pszichoanalitikus, pszichopatológiai, pszichoterápiás, művészetpatológiás stb. megközelítés)

Ennek keretében október 6-án délután szimpozium
„Pszichotrop kezelések, művészeti terápia és rehabilitáció” címmel.

A miskolci kollokvium tárgya:
„Pszichoszomatika és képi kifejeződés”.

A rendezvény idején a Műcsarnokban két kiállítás is helyet kap
hazai és nemzetközi anyagokból:
A gyermekrajz világa. Válogatás a Pomázi Pszichiátriai Rehabilitációs Intézet alkotótáborainak anyagából.

A kollokvium nyelve magyar és angol.

További információk:
SIPE Kollokvium — Budapest
Interkongressz. H-1068 Budapest, Dózsa György út 84/a.
Telefon: 322-2203. Fax: 342-4118.